

היבטים לשוניים בפרשת בשלח עה

דקדוקי קריאה וטעמים בפרשת בשלח ובהפטרה ובראשון של יתרו

יג יח וַיִּסֹּב: במלרע	
יג יט וְהֶעֱלִיתֶם: העמדה בה"א למנוע הבלעת העי"ן החטופה שלאחריה, וה-עליתם	
יד ב וַיָּשְׁבוּ וַיַּחֲנוּ: וא"ו שוואית, לשון עתיד. נִכְחֹז: הכ"ף בשוא נח ¹	
יד ד וְאֶכְבְּדָה בַּפְּרָעָה: דגש קל בב"ת נותר במקומו מדין "אותיות צבותות" ² . וַיַּעֲשׂוּ-כֵן: בטעם סילוק (סוף פסוק) ללא הכנת טיפחא (טרחא) לפניו. על הקורא להתכונן ולהתאמן על אופן הקריאה הנכונה	
יד ו וַיֵּאָסֶר: האל"ף בשוא נח לא בחטף סגול	
יד י וַיִּירָאוּ: היר"ד בחירק מלא והשוא בר"ש הוא נע. הקורא בשוא נח מחליף למשמעות ראייה	
יד יב מִמֶּתְנֶנּוּ: המ"ם בשורק ולא בחולם ³ . וכן בהמשך הפרשה טז ג מוֹתְנֶנּוּ	
יד יד תַּחֲרֹשׁוּן: געיה בת"ו, יש לקרא בהעמדה קלה שם	
יד יז וַיָּבֵאוּ: הוא"ו בשווא, וא"ו החיבור ולשון עתיד. בִּרְכָבוֹ: הבי"ת שלאחר הכ"ף בדגש קל	
יד כד וַיָּהֲסֶם: הה"א בקמץ קטן	
יד כה וַיִּנְהָגוּ: יר"ד בשווא נח אע"פ שהיא אחרי געיא, נר"ן בפתח ובהעמדה קלה בגלל הגעיה במקום, יש לקרא: וַיִּנְ-הָגוּ	
יד כו וַיֵּשְׁבוּ: וא"ו בשווא, וא"ו החיבור ולשון עתיד	
שירת הים: לפי מנהג האשכנזים, גם בשירה וגם לפניה, יש לנגן במנגינה מיוחדת פסוקים מסוימים, במלואם או באופן חלקי.	
ככלל, יש לקרוא במנגינת 'שירת הים' פסוקים או חלקי פסוקים שיש בהם שם ה" ⁴ . יוצאים מכלל זה:	
יד כב, יד כט וְהַיָּמִים לָהֶם חֹמֶה מִיָּמִינָם וּמִשְׁמָאלָם: יש לקרוא במנגינת מיוחדת	
טו יז תִּבְאֵמוּ וְתִטְעֵמוּ: אין שרים במנגינה מיוחדת את חציו הראשון למרות ששם ה' מוזכר בו, לעומתו, יש לנגן את חציו השני: מִקֶּדֶשׁ...	
טו יח ה' יִמְלֹךְ לְעֹלָם וָעֶד: קוראים במנגינה מיוחדת למרות היותו קצר	
טו כא שִׁירוֹ לָהֶם כִּי-גָאָה גָאָה: שירת הנשים	
טו א יִשִּׁיר-מִשֶּׁה: בקורן וחומשים נוספים יש געיא ביר"ד של ישיר ואין זה נכון, מקומה בשי"ן. כִּי-גָאָה גָאָה: הגימל במילה גָאָה דגושה ⁵ . הוא אחד מארבעת החריגים בשירת הים, חריג זה חוזר על עצמו בפס' כא	

¹ הבעיה היא למבטאים ח"ת ככ"ף רפויה נוצר כאן "שוא דומות". ואף על פי שהזכרנו כמה פעמים שהוא נח, מכל מקום רבים מתקשים לקוראו נח. כאן צריך להתאמץ לקרוא נכונה אם במבטא ח"ת גרונית כדן, אם בקריאת הכ"ף בשוא נח. ושניהם כאחד ודאי טובים!

² שתי אותיות מאותו מוצא והראשונה מביניהם מנוקדת בשווא, כלל זה מתקיים בפועל רק בב"ת וכ"ף שהן בשווא של אותיות השימוש ולא בכל הצירופים.

³ תנועה גדולה, הצורה הדקדוקית של המילה אינה מושפעת מכתוב מקראי חסר או מלא.

⁴ ישנו מנהג אחר הרווח בירושלים והוא: לקרא את כל הפסוקים בשירה במנגינה מיוחדת, לא כולל את ויושע אלא רק מויאמינו בזה. "וכן את 2 הפסוקים של וְהַיָּמִים לָהֶם חֹמֶה

טו ב עָזִי: העי"ן בקמץ חטוף (קטן). וְאַרְמְמָנָהּ: הנ"ן בשווא נח ואחריה ה"א, אין לקרא 'וארממנו'

טו ה יִכְסִימוּ: סמ"ך בשווא נח, יו"ד בשורק, יש לקרא יכס-ימו. בְּמִצּוֹת: הצד"י בחולם לא בשורק! לא: בַּמִּצְוֹת!!

טו ו נֶאֱדָרִי: האל"ף כאן וכן בהמשך פסוק יא נֶאֱדָרִי בשוא נח ולא בחטף סגול

טו ח נַעֲרָמוּ מִים: הטעם נסוג לנר"ן

טו י צָלָלָה: למ"ד ראשונה בשווא נע ולא בחטף⁷

טו יא מִי כְּמִכָּה: הדגש בכ"ף בתחילת המילה הוא חריג. עֲשֵׂה פֶלֶא: הטעם נסוג לעי"ן השי"ן בצירי והפ"א רפויה

טו יג עַם-זֶו גְּאֻלָּתָהּ: הגימ"ל דגושה. בְּעֵזְךָ: העי"ן בקמץ חטוף הזי"ן דגושה בשוא נע

טו יד יִרְגְּזוּן: הטעם בזי"ן מלרע וכן בשאר המילים הנגמרות ב-ון

טו טז יִדְמֹו כְּאֶבֶן: הדלי"ת בשוא נע בגלל הדגש⁸, הכ"ף בראש התיבה השנייה דגושה באופן חריג

טו יז מְקֻדָּשׁ: הקו"ף דגושה לתפארת הקריאה

טו יט בְּרִכְבּוֹ: הבי"ת השנייה אף היא דגושה

טו כב וַיִּסַּע: במלרע. וְלֹא-מִצָּאוֹ: טעם נסוג אחור למ"ם

טו כג קָרָא-שְׁמָהּ: הגעיא (מתג) ברי"ש ולא בקו"ף

טז ד הִנְנִי: על אף הקושי, נר"ן ראשונה בשווא נח

טז ז תִּלְיָנוּ: תי"ו פתוחה ודגש חזק בלמ"ד להבדיל בינו לבין לשון לינה

טז ח אֲשֶׁר-אַתֶּם מְלִינִם עָלָיו: מרכא-טפחא-אתנחתא ולא טפחא-מונח-אתנחתא

טז י בָּעֲנָן: העמדה קלה בבי"ת להדגשת הסגל המורה על מידע

טז יג הִטָּל: הטי"ת בפתח בשונה מהפסוק הבא שם היא בקמץ

טז יד דָּק כִּכְפָּר: למי שאינו מבחין בין קו"ף לכ"ף בקריאתו, עליו להקפיד להפריד בין המילים

טז טו לְאֹכְלָהּ: האל"ף בקמץ קטן, בדומה לו גם בהמשך אֹכְלוּ

טז יח הָעֵדִיף: העי"ן בשווא נח

טז כ וַיֵּרָם: הטעם ביו"ד מלעיל. וַיִּבְאֵשׁ: למרות האתנח האל"ף בפתח

טז כג הָעֵדִיף: מלרע⁹

טז כד לֹא-הִיָּתָה בּוֹ: טעם נסוג אחור לה"א ודגש חזק בבי"ת מדין אתי מרחיק

טז כו וַיְבִיֹם הַשְּׂבִיעִי שֶׁבֶת לֹא יִהְיֶה-בּוֹ: צריך להישמע 'וביום השביעי שבת; לא יהיה-בו',

⁵ במבטא רוב העדות כיום אין הבדל בין גימ"ל דגושה לרפויה.

⁶ רבים וטובים נכשלים בדבר, אפילו מי שהערתו להם על כך ממשיכים לקרוא בשיבוש מכוח ההרגל!

⁷ צָלָלָה כְּעוֹפֶרֶת בְּמִים אֲדִירִים: לפי חלוקת הטעמים יש כאן שתי יחידות: צָלָלָה כְּעוֹפֶרֶת // בְּמִים אֲדִירִים ואין לעשות אחרי בְּמִים הפסק גדול יותר מאשר אחרי כְּעוֹפֶרֶת, וכן בקריאת שירת הים כל יום בתפילה.

⁸ הקורא יִדְמו בשוא נח ללא דגש מחליף ללשון דמיון במקום לשון דממה.

⁹ גם בלשון הדיבור כך נכון. האומר עֵדִיף מלעיל - משתבש.

בתיבת יְהִיָּה-בֹו געיה ביו"ד הראשונה

טז כט אֶל-יֵצֵא אִישׁ: טעם מרכא נסוג אחור ליו"ד

טז לא וְטַעַמו: העי"ן בשווא נח

יז ה הַכִּית בֹו: דגש חזק בבי"ת מדין אתי מרחיק

יז ו הַנְּנִי: על אף הקושי, נו"ן ראשונה בשווא נח

יז ח וַיִּלָּחֶם: במלעיל

יז י אָמַר-לֹו: העמדה קלה באל"ף בגלל הגעיה שם

הפטרה בשלח שופטים ד-ה :

ד ד שִׁפְטָה: הפ"א בשווא נע, הקורא נח משנה משמעות¹⁰

ד ה יוֹשֶׁבֶת תַּחַת-הַמֶּר: יש להקפיד על הפרדת שלושת המילים: ת-ת-ת

ד ז' אֶת-סִיסְרָא: הסמ"ך בשווא נע¹¹

ד ט אָפֶס כִּי: צירוף נדיר של יתיב ואחריו תלישא קטנה

ד יח סוֹרָה..... סוֹרָה: במלרע. הָאֱהָלָה: טעם זקף באל"ף ולא בה"א

ד כא בַּלְאֹט: האל"ף נחה

ד כג אֶת יִבִּין מֶלֶךְ-כְּנָעַן: טעם טפחא בתיבה אֶת, וכן הדבר בפסוק הבא עַל יִבִּין מֶלֶךְ-

כְּנָעַן טעם טפחא בתיבה עַל

ה ד בַּצִּעְדֶּךָ: העי"ן בשווא נח והדל"ת בנע. רַעֲשָׂה: במלעיל. נִטְפּוּ: מלעיל. נִטְפּוּ מִיָּם: טעם נסוג אחור לנו"ן

ה ו אֶרְחֹות: האל"ף בחטף-קמץ והרי"ש בקמץ וכן הוא בהמשך הפסוק

ה ט אֶז לָחֶם שְׁעָרִים: הטעם בחי"ת¹²

ה יב עוֹרֵי עוֹרֵי ; עוֹרֵי עוֹרֵי: הזוג הראשון במלרע והשני במלעיל. וְשָׁבָה: געיה בוי"ו השרוקה והשי"ן בשווא נע¹³

ה יד שְׁרָשָׁם: שי"ן בקמץ קטן והרי"ש אחריה בשווא נח

ה טו חֲקִי-לֵב: על אף הקושי, הקו"ף בשווא נח

ה טז חֲקִי-לֵב: ברי"ש אחרי הקו"ף

ה יז אֲנִיֹות: אל"ף בחטף קמץ, נו"ן בחירק חסר, דגש חזק ביו"ד בחולם מלא. יָמִים: יו"ד בפתח דגש חזק במ"ם, רבים של ים ולא של יום

ה ל לְצֹואֲרֵי: דגש חזק בוא"ו ובשווא נע

ראשון של יתרו:

¹⁰ שִׁפְטָה שי"ן בקמץ חטוף ושוא נח הוא במשמע ציווי

¹¹ מי שקורא תי"ו רפויה כסמ"ך עלול להבליע כאן אות.

¹² מי שמטעים בלמ"ד משנה למשמע לחם לאכילה!

¹³ בתורה קדומה מסומן בחטף פתח עפ"י מחברת התיגאן וכן בהרבה חומשים שלנו.

ג נִכְרִיָּה: נו"ן בקמץ חטוף, הרי"ש בחירק חסר, דגש חזק ביו"ד ותחתיה קמץ, אין לקרא 'נוכריאה'
ה אֶל-הַמִּדְבָּר: הבי"ת ברביע ולא במתיגה זקף כפי שמופיע בדפוסים רבים¹⁴
ז הָאֱלֹהִים: טעם סו"פ באל"ף¹⁵
ח מִצְאָתָם: במלעיל
ט וַיִּתֵּן: החי"ת בפתח והדלי"ת בשוא נח ודגש
יב לְאֶכָל-לֶחֶם: געיה בלמ"ד, כ"ף בקמץ חטוף, ויש להפריד בין המילים אע"פ שהן מוקפות

יד ב נִכְתּוֹ ראב"ע קצר שבור. אולי שני משקלים הם. ומסביר ר' משולם ראטה בספר מבשר עזרא:

פ' בשלח י"ד ב' בפיה"ק "נכחתי" שבור (ע"י לעיל ע"ד קריאת החירק שבר), אולי שני משקלים הם, ר"ל כי הנו"ן הוא בחירק תחת קמץ, כמו מן חדש כפר אורח חדשו כפרו ארחו בקמץ, כמו במה יזכה נער את ארחו, גם "ארחי ורבעי". וסיים כי אולי שני משקלים הם, נכח (לנכח אשתו) בחולם הנו"ן, וגם בסגול ע"מ צמח קמח, ומוזה בא עם הכנוי בחירק, כמו צמחו (טרפו צמחה).

על וְשִׁחֲטוּ (שמות יב, כא) מפרש ראב"ע קצר: כי שי"ן הפתוח היה ראוי להשבר בחר"ק, כמו משכו, לולי שמשפט אות הגרון להרחיב מה שיש לפניו כמו בַּחֲרוּ לָכֶם (יהושע כד טו):

טו ב וַיִּמְרֹתָ ראב"ע ארוך: אמר רבינו שלמה ז"ל, כי יש הפרש בין עזי בקמץ חטף ובין עזי בקבוץ (ישע"י מט ה ועוד), על כן אמר כי יו"ד עזי וזמרת יה נוסף. ולא הראה לנו אחר כמוהו. ואמר כי וזמרת יה סמוך כאילו כתוב עז וזמרת יה היה לי לישועה, כי חשב, כי כמוהו ויהי ביום השלישי וישא אברהם את עיניו (ברא' כב, ד). ומי שיבין בלשון ישמעאל ידע ההפרש שיש ביניהם, כי לומר עזי וזמרת יה ויהי לי לישועה, איננו משפט לשון הקדש ולא לשון ישמעאל, ואין הפרש בין עזי בקמץ חטף, ובין היותו בקבוץ, כי אמר הטריפני לחם חקי (משלי ל, ח), נאמר ממנו, כי חקך וחק בניך (ויקרא י, ג). והנה בשירה הזאת, נחלת בעוזך (שמות טו יג) בקמץ חטף, וכמוהו ה' בעוזך ישמח מלך (תה' כא, ב). והנה היו"ד סימן המדבר. א"ר משה הכהן, בעבור ריש וזמרת קמוץ, כי הוא וזמרת יה, אם אתן שנת לעיני (תה' קלב, ד) קמוץ, כמו שנת, והנה נַחֲלַת שְׁפָרָה עָלַי (שם טז, ו) קמוץ, כמו נַחֲלַתִּי (רות ד, ו ועוד), ה' מנת חלקי וכוסי (תה' טז, ה) קמוץ, כמו מנתי. והנה מה יעשה במלת ומנת המלך (ד"ה בלא"ג), שהוא קמוץ והוא סמוך, וככה ים המלח (במד' לד, ג) ים כנרת (שם לד, יא). ומי שהשיב לומר אלה זרות הן, נאמר לו, שים עמהם עזי וזמרת יה. ולפי דעתי, שמלת עזי מושכת עצמה ואחרת עמה, כמשפט לשון הקדש, כאלו כתוב, עזי וזמרת עזי יה.

ראב"ע קצר: אמר ר' משה הכהן הספרדי, כי נקמץ וזמרת שפירושו 'וזמרת', וכן אֶם אֶתָּן שְׁנַת¹⁶ לְעֵינַי (תהלים קלב, ד). ועל דעתי, שהוא סמוך, וכן הוא: 'עזי וזמרת השם', והטעם בשם הזה אעז ואותו אזכור, כי היה לי לישועה.

הר"מ ראטה במבשר עזרא מעיר

¹⁴ המצאת רור"ה (מתיגה-זקף) נסתרת ממקורות מדויקים.

¹⁵ וכן בכל מקום, "תיקון" וחומש איש מצליח וסידורי איש מצליח ועבודת ה' שיבשו!

¹⁶ בספרינו המדויקים שְׁנַת בפתח.

במלת וזמרת סותר הראב"ע עצמו כי בפ' בשלח בקצור ובארוך חלק על ר"מ הכהן, וכן בתהלים קי"ח י"ד, אך בס' צחות סוף אות תי"ו ושפת יתר סי' ע"ח הסכים לו, ומ"ש הראב"ע על רש"י שאין כאן טעם לוי"ו נוספת בלשון ישמעאל בפ' בשלח ובתהלים קי"ח וט"ז, והרא"ם נדחק בדבריו עי"ש שהבאתי שיטת פ"ל והארץ היתה תהו, כי פ"א רפה אינה בשמות רק בפעלים, והקשיתי מן ואד יעלה. — עי' צחות ל"ב ע"א פי' עזי וזמרת הוא: ואיגנו סמוך, וכן נחלת שפרה עלי. ובפי' תהלים ט"ז וקי"ח הביא פירוש זה בשם ר"מ הכהן, וחלק עליו וכתב שהוא סמוך וכ"כ בפי' פ' בשלח. ובקהלת ה' פסוק י"א הביא בשם ר"מ הכהן שנת לעיני, גם נחלת שפרה עלי, וזמרת חסר יו"ד מדבר בעדו, ושתק ראב"ע. ועי' לעיל בכמ"ק סתירה.

טו ט אליהוא (הגיגים)¹⁷ אָמַר אוֹיֵב אֶרְדָּף אֲשִׁיג אֶחֱלֶק שְׁלָל תִּמְלֹאֲמוּ נַפְשֵׁי אֲרִיִּק חֲרָבֵי תוֹרִישְׁמוּ יָדַי:

אמנם ההפסק אחרי שלל, אבל בכל ס"ת חלוקת הפסקאות אחרי אשיג ואחרי נפשי. זה אילוף של כללי חלוקת הפסקאות, כפי שהסביר ברויאר בספר 'כתר אר"ץ והנוסח המקובל'.

בקיצור אציין כי בכל פסקה בשירה יש מספר תיבות מזערי [3] ומספר מרבי [5], ויש חריגה אחת 'תחמת יכסימו' כי אין אפשרות לחלק בטעם משרת ביי"דוי [מרכא]. ובפסוק שלנו ויתרו על החלוקה הרצויה בקיסר [אתנח], כי אפשר לחלק בשני מפסיקים 'מלכים'. גם בסוף השירה יש חריגה כללית, אך זה נושא נפרד.

טו כו אליהוא (הגיגים) וַיֹּאמֶר אֶם־שְׁמוֹעַ תִּשְׁמַע לְקוֹלִי הִי אֱלֹהֶיךָ וְהִנָּשֵׁר בְּעֵינָיו תַּעֲשֶׂה וְהָאֲזִנָּה לְמִצְוֹתָיו וְשִׁמְרָתָ כָּל־חֻקָּיו כֹּאן הִיָּה אֲפֹשֶׁר לַצָּפוֹת לַטַּעֲמִים הוֹלְכִים וּמִתְחַזְּקִים, אֲךָ לֹא הוֹטַעְמוּ כֵּן. ונראה לי כי החלוקה באמצע, כי ניתן לחלק את הפסוק כאילו יש פה הקבלה: שמיעה ועשייה, ושוב שמיעה ועשייה.

טז ו אליהוא (הגיגים) כִּי ה' הוֹצִיא אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם: לא כתוב כי הוציא הי' אתכם¹⁸, ולכאורה יש כאן יעבר רחוקי. ויתכן לפרש אחרת, כלומר שיש פה הדגשת ההוצאה דוקא על ידי הקב"ה.

ר' שמואל: האם יש סיבה להמשיך לחפש את היעבר הרחוקי ולא לפרש כמו כל המפרשים (רש"י, רשב"ם, אב"ע, רמב"ן, מלבי"ם וכו') שהכונה שהי' הוציא אתכם, ולא אנחנו?!

אליהוא: לא שמואל, אתה צודק רק לכאורה. כמה פסוקים בהמשך מצאנו את הסדר ההפוך: הוציא ה'.

א"ה: הצירוף הוציא ה' מופיע בשמות יב נא ויג ג, ולא בפרשת בשלח! לכן טוב לברר אם יש פה היפוך לצורך הדגשה או לעבר רחוק. כי הרי בתורה אין הרבה הדגשות שהקב"ה הוא ולא אחר עשה משהו תוך שימוש בהיפוך כזה.

¹⁷ <http://www.hagigim.com/phpBB3/viewtopic.php?uid=64&f=10&t=430&start=0>

¹⁸ כמו כי הוציא יי את ישראל ממצרים. (שמות יח, א)

פ' בשלח מן הווא, הביא א"ע בפיה"א בשם רש"י מה שלא נמצא בפירש"י, ובפיה"ק

כתב כן בשם המפרשים. עי' שי"ר בכ"ח וגייגער ומחוק"י שם.

מחוקק יהודה וז"ל כה"ג שי"ר (תולדות רבינו נתן בעל הערוך הערה 13) כשמות

עו טו כפי' הראב"ע, אחד רבינו שלמה וכו' והנה כפי' רש"י שם לא נמלא מאומה מזה, רק פ', הכנת מזון" אלא ברב"ם שם כתב, ולפי שהוא לבן מזרי וכו' (עיין הערה שח"ז) וגרסה ששמע תלמיד הראב"ע מפירוש הרפתים, וכיון אל דברי הרב"ם וחשב שהם מרש"י, וכבר ידע מפ' הרב"ם וכיון אליו עוד במקום אחר, עי"ם הראב"ע (למעלה ד') והאומר שכתב לשון מזריז אינו נכון וכו', והוא דעת הרב"ם עי"ם שמתפאר כפי' זה, אכן כאן לפנינו מן, פשה גם בפשיטת דברי הרב"ם, כי באמת מכואר שם, מן הוא תרגומו של מי הוא, וזה מתב כמו שכתב תלמיד הראב"ע לדעת פלמו, לא כמו ששמע בתרגום מן הוא מה הוא, פכ"ל, ועי' כתב הרב מ' שלמה חזן אב"ד

מנא אמון (המעלות לשלמה מערכת גדולים אות א) אלא דאמרי דממא שלא נמלא אותו לשון כפי' רש"י שנידיתו אין זה מן התימה דכנה נודע שרש"י ז"ל עבד כמה מעלות כפי' על סת"ך ועל סג"ס, וכמכואר יולא מלשון החפזות שבהכנה מקומות מביאים מפ' רש"י דבר שאינו כפי' רש"י שנידיתו, ואפשר לומר שרש"י רש"י במסדורא קמא היה כתוב אותו לשון, והעתיקו משם הראב"ע, ואפ"ן זה הוא קרוב לשמוע יותר ממה שנאמר בתלמוד הראב"ע כתב כסר רש"י דבר אשר לא ראבו ולא שמעו, וגם ממה ששמע משם רש"י שנה אותו, שכתב דבר זה קשה לאומרו, ותי דכלבין הראב"ע כתוב כי כלבון יבמפאל וכו' ופי' רב"ם כתוב, ולפי שהיה לבן מזריז וכו' ולשון מזריז לחוד ולשון יבמפאל לחוד, ועיין (למעלה ב') כפי' הראב"ע שכתב וז"ל, וכ"כ כפי' עבודת האדמה הנפתק מלשון מזריז אל לשון קדריז" כרי לשון מזריז לחוד ולשון

קדריז לחוד, וידוע שהקדריז הם הערביים הם יבמפאלים, וכן פ' ה"י ז"ל (תה' קכ ה) עה"פ שנתתי עם אכלי קדר, הם הערב, וכן ת"י, משכנהו דערבא"י ומאחר שכן הוא, איך הפה יכולה לומר שח"ם הראב"ע משם רש"י כי כלבון יבמפאל וכו' כיון על רב"ם שכתב ולפי שהוא לשון מזריז, והרי לבן מזריז לחוד ולבון יבמפאל לחוד, ומ"ם, וכבר ידע מפ' הרב"ם, וכיון אליו, אין זו הוכחה כל עיקר, וכי לא היה בעולם באותו זמן משה עשה"ת רק פ' רש"ם ז"ל, והלא ה' כמה וכמה מפרשים שקדמו להראב"ע ולרש"י, והם ז"ל מביאים דבריהם, פעם מזכירים שם, ופעם לא, ומאחר שכן, אפשר לומר שאיזה מפרש קדמון הוא שכתב שמרע"ה שכתב לבן מזריז וראבו הראב"ע ואליו כיון, כמ"ם שהאומר שכתב לבן מזריז, ולא כיון על רב"ם שלא ראבו, והגם שלא ראינו מי שכתב כן זולת רב"ם, אין לא ראינו ראוי, ובפרט ספרי הקדמונים, יש מהם שנגזו ויש שגזרו, ויש שמונחים בקופסא באולרות המלכים ואין ספין שולטת וממשמשת בהם כר"ג, עי"ם עוד שהאריך בזה, וכן כתב שד"ל להר"ג שי"ר (אגרות שד"ל לז 277) לפניו מן הוא, כ"ל לו שרבו שלמה שהזכיר אינו רש"י אלא שלמה אחר, או שראב"ע קרא כן באיזה מפרש, ושכתב וסמך על זכרוננו וייתם הדבר לרש"י בטעות בזכרון, אמנם כללות הענין הוא כיון פירוש ראב"ע על שמות מלאכת אחד מתלמידיו, הוא דבר שאין הדעת סובלתו כשם פנים ואינו אלא תוכא ואטלולא" פיי"ם מה שהאריך בזה:

תוס' שבת פ"ז ב' ד"ה וכתוב ששת ימים תלקטוהו ע"ש. ועי' באגרת השבת שכתב

ראב"ע, שדחה את המין בקש, ובאמת במרה כבר נצטוו על שבת. —

נראה שהרב משולם ז"ל נתכוון לתוס' ד"ה כאשר צוך. כאן מובאים שני דיבורי התוס'. תוספות שבת פז ב ד"ה כאשר צוך. ואם תאמר מנא ליה דבמרה איפקוד אשבת דילמא כאשר צוך בפרשת מן דאשכחן דיני שבת כתובין שם את אשר תאפו אפו וגו' וי"ל משום דבכיבוד אב ואם נמי כתיב **כְּאֲשֶׁר צִוְּךָ** (דברים ה, יא) ומסתמא כי היכי דהאי כתיב צוך במרה הכי נמי האי וכן מוכח בפרק ד' מיתות (סנהדרין דף נו:) דאיתמר מילתיה דר' יהודה אתרווייהו וא"ת וכיון דבמרה איפקוד אשבת היכי אמרינן בפ' כל כתבי (לקמן קיח:) אלמלי שמרו ישראל שבת ראשונה לא שלטה בהן אומה ולשון שנאמר ויהי ביום השביעי יצאו מן העם ללקוט וגו' וכתוב בתריה ויבא עמלק אמאי קרי להאי שבת ראשונה כיון דבמרה נצטוו והא לא היתה שבת ראשונה דמעיקרא כתיב ויסעו מאילם ויבאו וגו' ואמרינן בסמוך דאותו היום שבת היה ועוד מקשים דמשמע מתוך הפסוקים ששתי שבתות היו קודם ראשונה כשנסעו מאילם ואחר אותו שבת ירד להם המן וכתוב ויהי ביום הששי לקטו לחם משנה וגו' ויניחו אותו עד הבקר וגו' [ויאמר משה אכלוהו היום וגו' ששת ימים תלקטוהו וגו' ויהי ביום השביעי יצאו מן העם ללקוט וגו'] משמע שבשבת שלישית שאחר מרה היא.

תוספות מסכת שבת דף פז עמוד ב וכתוב ששת ימים תלקטוהו - תימה היכי מייתי ראיה מהאי קרא דבשבת היה והלא זה הפסוק נכתב אחר שירד כבר מן שבוע כשהגידו נשיאי העדה למשה שלקטו לחם משנה דכתיב ויאמר משה אכלוהו היום וגו' ששת ימים תלקטוהו והמן כבר ירד מיום ראשון שעבר ואור"י דאע"ג דלא נאמר עד אח"כ מ"מ מוכח שפיר דמשה שכח לומר להם והיה אומר היה לי לומר לכם מה שאמר הקדוש ברוך הוא כשנתן את המן שתלקטוהו ששת ימים וא"כ אחד בשבת היה.

טז כח אליהוא (הגיגים) ראו כ"ה' נתן לכם השבת

גם פה צריך להסביר למה לא כתוב "נתן ה"י". ויתכן כי המדרש שאומר כי ה' נתן לנו את השבת עוד במצרים מיוסד על הפסוק [בין היתר].

ר' שמואל: **שוב, גם כאן, האם יש סיבה לא להסביר כפירוש המקובל במפרשים שהכוונה כאן שה' הוא שנתן את השבת?!**

עי' רש"י ואור החיים ועוד.

ופשטיה דקרא ראו כי ה' נתן לכם את השבת - על כן הוא [= ה' בעצמו] נותן לכם ...
ועיין רמב"ן בפי' כי תשא לא ב

מדרש שכל טוב ראו כי ה' נתן לכם השבת. כלומר ראו שאין המן יורד משעה שנתן לכם מתנה מהקב"ה דהיינו שבת שהיתה מקודשת ומבורכת בבית גנזיו מששת ימי בראשית: **על כן הוא נותן לכם.** מנה יפה:

אברבנאל: ראו כי ה' נתן לכם השבת ולהיותו דבר אלקי על כן הוא נותן לכם ביום הששי לחם יומים

ספר העקרים מאמר ג פרק כה ועל כן אמר הכתוב ראו כי ה' נתן לכם את השבת גוי,
כלומר כי בהיות המן יורד בששת ימי השבוע ולא ביום השבת והיותו יורד בששי
לחם יומים, הוא אות מורה על קדושת השבת בעצמו ושהוא מאת ה' מן השמים, ולזה אי אפשר לשום אדם לבטלו,

משפטי עוזיאל ח"ב יו"ד סי' א

... אמונה בה' מקדש השבת שהוא זן ומפרנס את כל שומרי שבת וקוראי עונג ביום השביעי, וכמאמרו מפי משה נאמן ביתו **ראו כי ה' נתן לכם השבת. על כן הוא נותן לכם לחם יומים**, כלומר נותן השבת הוא נותן גם מזון השבת,

את הדרשה שהשבת קדמה, לכאורה דרשו מלשון עבר של "נתן" ולא נותן, ולא מצורת "עבר רחוק" של ה' נתן.

עיין מסכת סופרים פרק יג שהשבת קדמה לישראל, כדכתיב כי ששת ימים עשה י"י את השמים ואת הארץ וביום השביעי שבת וינפש, ואומר ראו כי י"י נתן לכם השבת, שהיתה כבר.

בראשית רבתי פרשת בראשית ומנין שבמצרים נתן להם את השבת, שנאמר כי ה' נתן לכם (את) השבת (שמות ט"ז כ"ט) נותן אין כתיב כאן אלא כבר נתן לכם במצרים,

הדר זקנים כאן

נתן לכם ולא כתב נותן דיום שבת נתן להם למנוחה משעה שהיו במצרים.

אליהוא: הי נתן אפילו תמוה. וכי אין אנחנו יודעים כי הי נתן?

יז יג **וַיַּחֲלֵשׁ** ראב"ע ארוך: אין הפרש בין ויחלש, ובין ויחלש (איוב יד, י), כאשר טעם יטרף (תהלים ז, ג), כמו יטרף (בראשית מט, כז), כי תדיר נדר (במדבר ל, ד), וידר יעקב (בראשית כח, כ) בפתח. רק זאת הגזירה כמלת שב, פעם יוצאת ופעם עומדת. או יהיה גבר ימות ויחלש, וכבר חלש, בדרך וירס תולעים ויבאש (שמות טז, כ), ע"כ הזכיר גבר בעל גבורה:

א"ה: כאן מראה לנו ראב"ע פעלים המשמשים גם במשקל 'אפעול' וגם במשקל 'אפעל'.

ובפירוש הקצר מבאר יותר: פועל יוצא; ונמצא עומד: "וגבר ימות ויחלש" (איוב יד, י); ושניהם מבנין אחד [בניין קל]. ואין ביניהן, רק שהאחד על משקל 'יפעל' והשני על 'יפעול'.

בפעלים שעי"ן הפועל (השניה מהשורש) או למ"ד הפועל היא גרונית, בא בדרך כלל במשקל אפעל. במקומות אחרים יש נטייה לפעלים עומדים לבוא במשקל אפעול, ולעומדים – במשקל אפעל. ראב"ע אינו מזכיר נטייה זו.

הר"מ ראטה ז"ל מציין לשימוש נוסף של "גבר" בראב"ע.

עי לעיל מד' ראב"ע ס"פ בשלח בפ' ויחלוש יהושע "ע"כ הזכיר "גבר בעל גבורה". וע"ע א"ע ישעי' (כ"ב י"ז) טלטלה גבר "אתה, שתחשוב כי אתה גבר, כטעם "והיית לאיש".

יז טו **וַיַּיְאָר** נס"י: ראב"ע קצר: בעבור שהראה השם נס במקום רפידים; וכן "ויקרא למקום אל בית אל" (בר' לה, ז). והגאון אמר (לא נמצא לפנינו) שהוא: **ויקרא שמו** - השם: זהו מקום הנס שעשית; וכן אמר (לא נמצא לפנינו) כי "ה' צדקינו" (יר' כג, ו) - השם, הוא צדקינו; "ישם קעיר מים יי' שמה" (יח' מח, לה¹⁹) - אמר, שהוא דבק. וכל זה איננו שוה, כי זה הפך האמת. הערות ר' משולם ראטה בספר מבשר עזרא.

עי תוס' מגלה י"ח א' ד"ה דאי, ועי' ראב"ע פ' וישלח ויקרא לו אל אלקי ישראל,

ובפ' בשלח ה' נסי. — ועי' ראב"ע שמות י"ח ג' כתב "ולפי דעתי כי כן שם המזבח שבנה משה ה' נסי וכו' (ויש שם טעות סופר "מטעם בעל הטעמים", וצ"ל "מטעה"

כמ"ש בצחות ע"ג ריש ע"ב, ועי' עוד בכמ"ק שראב"ע חולק על רס"ג שאינו הולך

¹⁹ סוף יחזקאל.

בפירושיו ע"ד בעל הטעמים). ובאמת בפיה"א ס"פ בשלח פירש כן, רק שם מושך מלת מזבח למטה, וקראו מזבח של ה' נסי, רק בפיה"ק שם פירש כן וחלק שם על רס"ג. וזה תמוה. ונראה מכאן כי נתערבו הנוסחאות בכמה מקומות ע"י תלמידיו שהוסיפו והכניסו מאמרים ממהדורא אחת לאחרת. — ובפיה"ק שם צ"ל השם של המשיח הוא ה' צדקנו. ועי' ישעי' ט' אבי עד שר שלום ברש"י וראב"ע. עי' לעיל לענין ה' נסי, ויקרא לו אל אלקי ישראל, ועי' שבת י' ע"ב לענין ויקרא לו ה' שלום ותוס' שם, וסוטה י' ע"א ותוס' שם לענין שמשון. —

פֶּן לַחֲכָם וְיַחֲכֶם-עוֹד

אני מבקש מאוד ממי שיש לו הערות שלא ימנע מלשולחן אלי
הכתובת למשלוח: eliyahule@gmail.com
הערות מתקבלות גם באנגלית.

הודעה מאתר "לדעת" כאן תוכלו להוריד גליונות פרשת השבוע מדי שבוע (גם גליוננו מופיע שם): php.gilionot/net.ladaat.www

מאמרנו מופיע **ונשמר** באוצר החכמה בפורום העלאת מאמרים
<https://mail.google.com/mail/ca/u/0/#search/dvir/14a6bf5feb771ff>

אֵם אֶתָּה מִתְעַנִּין
בְּהַבְטִים הַלְשׁוֹנִיִּים שֶׁל הַתּוֹרָה
(לְשׁוֹן הַמִּקְרָא, הַמְשֵׁנָה, הַתְלָמוּד וכו')
אֶתָּה מוֹזְמֵן לַהֲרֵשֶׁם (בְּחֵם)
לְקַבֵּל דּוֹא"ל בְּנוֹשָׂאִים לְשׁוֹנִיִּים
בְּרִיעוּת: maanelashon@gmail.com
☺ בּוֹא לַהַחֲכִים אֶת עֵצְמְךָ וְאֶת שִׁאֵר הַמִּכְתָּבִים ☺